

Купи.
Г-99

V. Gjugo

КОЗЕТА

ОБРАЗОВАНИЕ 1939

K O Z E T A

Qotoraqon: ABDULDABEKOV K.

QAZAN QAZAN QAZAN
FRUNZE 1939 QAZAN

6687. elder k p k l p- at   at.
kursantlar k nyne 4 m nd
minge cej n k l p turu at
10-Janvar k ny ele R
 aag ndaq  Kujv  ev ovl
nan barqan ekskursantlar
zejge toldu. Alard n k 
lygy oquunun oflicnikter

 R TT : Krupskaja at n-
  baldar ylyyn  taraija-
ucular  Melixadina A.  a-
Savockin B. Lenin   nyn-
kitepti oqur  at   at.
Serdjukovdun fotosu.

KENÇE ÇANA MEKTEPKİ
CEJINKİBALDAR ÜÇÜN

Çıapıu redaktor ELEBAJEV M.
Texredaktor FAXRUTDİNOV R.
Çıapıu korrektor SOİTOBAJEV Ç.
Çıapıana çıapıu ÇOROVAJEV Ç.
Tezyuğa 20.VI.39-ç. nerildi. Basınğa 16 X 39-ç. qol
qojıldı. Çıapırdıo formatı 60X92. Bardağa 2118
nastıa tısqı. Çıapırdıavlıt № B — 427. Çıapırdıa-
mamaa № 178. Naxıad № 0207. Tırazı 10140
Çıazıo, Dıazınskıj 3, Tatpolıgraf FZU 1939-ç.

№ 2487

6687.

Kicinekej Kozeta peckanьн çanьndaçıь
stoldun aldьnda — özynun qadimki ordunda
oturdu. Al, çылаңajaq vutuna, tylөгөн çьçac-
tan qьlöjan vaşmaçıьn kijir oturojan volucu.

Al, qatarьndaçıь komnattaçıь qıvanьetuu
ojnor, kılup oturuşqan qoçojununun val-
darь ucun çyndөн vajraq soçıur çattь.
Kicinekej lampa menen komnat az ojana
çarьq volup turat. Stoldun ыstynde traktirge¹
kelyucylөр oturat da icip çattьsat. Bir qan-
ca ıvaqьttar ötkөndөн kijin alardan kimdir
bireө terezeni qaradь da:

¹ Traktir — pivo satuucu орун.

— Үңкүрдүн ичиндеј қараңоы екен. Мындај қараңоылықта фонарсыз сүгуу үсүн тмсық болуоға керек, — dedi.

Kozeta, tyn kirdi, poekada bolso suu çoq, suu үсүн браақы тоқојоо варуу керек, деп ојлонуп отурду.

Uzun vojluu, çoon acuulu қызыл сүздуу, үј eesi Tenardie degen ajal, keeki tam aqtъ dajardap çatat. Al stakandy qoluna alъp, suu turojan वोकाоға keldi da, corçosun actъ. Kozeta vaşьn көтөгуp turup, anьn ar bir қыжмылына көңул салъp qarap oturdu.

Araңdan ojana çorçoloojon suu corçodon aqtъ da, stakan çarьmьna cejip toldu.

— Мына, — dedi ajal, — suu tygөngөн.

Kozeta qorqonduojonan qatъp qaldъ. Tenardienin traktirine toqtoojon bir soodager qoqusunan komnataoға kiris keldi da, acuilanъp:

— Menin atьm suojarьlvartъr dedi.

— Andaj voluuoға mymkyn emes, — деп Tenardie çoop verdi.

— Men ajтъp çatamojo, emne tanasьnar!

— Eger at suu iepegen bolso, anda suojaruu kerek, çaңqъ qьz qajda ketken — dedi ajal.

Al eңkejdi da, cet çaqtaoы stoldun aldьna kiris ketken Kozetany көrdy.

— Сыққын veri! — деп ajal қыјқырды.

Kozeta stoldun aldьnan suurulup cьqtъ.

— Варьp, attъ suojaroыn.

— Kozeta çaltaңdap:

— Biroq suu tygөnur qaldъ vajvice — dedi.

— Варoыn emese! arьqta suu көp alъp kel.

Kozeta vaşьn şьlqьjttъ da plitanьn çanьnda turojan वोç caqanь aldъ.

Çaqanьn coңduoju, anьn icine al qьzдыn ozy da sьjoыdaj ele.

Ajal qumsarъp, stoldun suurumalarьn bulqup tarta vaştadъ.

— Мына, on veş su, qajta kele çatqanda dykөndөн nan satъp ala kel.

Kozeta uncuqpastan manetti aldъ da, alçarqьcьnьn cөntөгynө salъp qojdu; andan

¹ Su — fransuz aqcasь, vizdin 1,5 тьjьnqа varavar.

kijin qolundaşy saqasъ menen aсьq turoşan eşiktin aldьna varьp toqtodu. Al, kimdir birөө çardamoşa kele turoşanьn kytken sь-jaqtanьp turdu.

— Degi sen varasьnьvь, çoqu? — dep qoşojun ajal qьjьrdь. Kozeta sьrtqa sьqtь. Anьn artьnan eşik da çavьldь.

Kozeta qьştaqtьn соң көсөsy menen ke-
tip varatat. Al özy turoşan yьdyn qatarьnda
ojuncuq sata turoşan dykөн var bulucu. Al
dykөndyn terezesinde, eñ ele көrynuktyu
çerin de altьn lenta vajlanoşan qadimkidej
сасъ menen, qьzөjьltьm көjnөktyu, ajnek
kөzduy, соң quurcaq turoşan volucu. Kozeta
өzyn qarmap tura albastan toqtodu da uq-
muştuu quurcaqtь — „ajaldь“ (al özy quur-
caqtь ajal dep атаoşan ele) qaraj vaştadь.
Kozeta çaqşьnaqaj qьzөjьltьm көj nөktyu,
eñ sonun сactuu quurcaqtь qaradь da:

„Qandaj vaqtьluu quurcaq!“ — dep ojlon-
du. Al andan көzyn ajra aloşan çoq.

Qoqusunan ele Kozetanьn qulaşьna qo-
şojun ajalьnьn:

— Sen ali ketken çoqsunbu, salbar! —
degen qatuu dovuşu uşuldu.

Kozeta curqaj baştađ.

Bulaqqa cejin avdan alıs ele. Kozeta çoldu çaqş bilyucy, sevebi kynynə uşul çol menen bir qanca çolu çyruycy ele. Al toqtoboston ałja qaraj curqaj verdi. Мына, al eñ aqırqь yjden da etty, çarьq çoq boldu, Kozeta qarañ-çьььqqa duucar boldu. Al caqasьn çerge qojdu da toqtop qaldь. Ałja qorqunuctuu volo baştađ. Qarañçььda eki çaçьn qaraj baştađ. Balkim, artьna qajtar? Biroq, Tenardiени esine tuşyrdy da, daçь arь qaraj qacьp çenədy.

Aqırqь, Kozeta quduqqa çetti. Qarañçььda al, əzy qarmaр ar dajьm suu alьp çyruycy butaçьn izdedi, anь qatuu sanaa qaptar qara çьoçactьn butaçьn qarmaр aldь da, eñkejip caqasьn suuça çiberdi. Al, çentəgyndəgy aqcasьnьn suuça qandaj tuşyp ketkenin bilbej qaldь. Kozeta caqasьna suunu meltildete suzur aldь da, kətəryp çerge qojdu. Al avdan carcaçanьn sezdi. Al çəptyn ystynə

əturdu da kəzyn çumdu. Аньн төвөсында asman, tytyndəj tyjdəktəlgən qara buluttar menen qaptalьp turəjan volucu. Suuq şamal urup turdu. Kozeta azьraaq dem aldь da ordunan turup eki qolu menen caqanьn savьnan qarmaр, arañ kətəryp alьp, qajra çoluna tuşty. Al kempirce vaşьn ijip, aldьn qaraj vykcyjyp kele çattь. Çol qata ulam toqtop kele çattь, ar bir toqtoçon sajьn, caqadaçьь suusu çajralьp, Kozetanьn butuna çana vaşьna təgyldy. Kozeta avdan çaj kele çattь.

Eski kaştan çьoçacьna çetken kezde çaqşьlap tьnьp aluu ycyn al eñ aqırqь çolu toqtodu. Andan kijin əzynyn varььq kycyn çьjnadь da qajrattanьp ałja qaraj çyrdu.

Bir kezde caqasьnьn çenildene tuşkənyyn sezdi. Kimdindir qaruuuu coq qolu caqanь kətərdy. Kozeta vaşьn kətəryp qaradь da əzynyn çanьndaçьь kişini kərdy. Kozeta qorqon çoq. Berki kişi anь menen syjleşə baştađ: — bul caqa sen ycyn eñ ele oor.

— Ooba, taqьr.

— Munu maça ver, men kətərəjyn.

Kozeta qarmar kele atqan caqasъnъn savъn qojo verdi, kişi caqanъ kətəryr alъr anъ menen qatar çyryr kele çattъ.

— Qanca çaştasъn?

— Segiz çaştamъn, taqsъr.

— Sen qajdan kele çatasъn?

— Suu aluucu arъqtan kele çatam.

— Emi senin varar çeriң alъsrъ?

— Ooba, taqsъr.

Cocun kişi uncuqraj turdu da andan kijin qoqusunan mъndaj dep surap qaldъ:

— Senin eneң çoq vele?

— Bilvejъm, — dep qъz çoor verdi da berki kişi sөz baştaçanca, daçъ qoşumcalar: — çoq dep ojlojmun, — dedi.

Kişi toqtodu da, caqanъ çerge qojdu, qъzđ qaradъ da eki qolun anъn ijnine qojur, qaraçъda anъ çaqşylar qaramaqсъ boldu.

— Atъn kim?

— Kozeta.

— Mъndaj tyn kirgen ubaqta suuça seni kim çumşadъ?

— Tenardie mъrza çumşadъ.

— Senin mъrza Tenardieң emne iş qъlat?

— Al menin qoçojun ajalъm. Anъn traktiri var.

— Traktiri var dejsiңbi? — dep çolooçu qajtadan suradъ. — Meni baştap çyr. Emese men oşondo qonomun.

— Meni oşondo alъr var.

— Biz oşol çaqqa varatabъz.

Çolooçu çyryşyn ыdamdattъ. Kozeta anъn artъnan araң ileşip, çeter-çetpes volup kele çattъ. Biroq emi al qorqroj çana carcaçanъn da sezbej qaldъ.

— Aradan bir az mezgil өtty. Cocun kişi sөzdy daçъ baştadъ.

Tenardienin qъzmat qъluucu ajalъ çoqru? — dep suradъ.

— Çoq, taqsъr.

— Sen anda çalçъz ele özyң iştejsiңbi?

— Ooba, taqsъr. Anъn menden başqa daçъ eki kicine qъzъ var.

— Qandaj kicine qъzdar?

— Ponina menen Zelma.

— Ponina Zelma degenderiñ kim?
— Alar Tenarie mьrzanьn qьzdarь.
— Al qьzdar emne qьlat?
— Oo, — dep Kozeta vaşьn sajqadaьda, —
alardьn suluu, җaqşьnaqaj quurcaqtarь var!
Alar ojnoşot.

— Kecke sejin ojnoşovu?

— Oova, taqsьr.

— A, senci?

— Men iştejmin.

— Kecke sejinvi?

Cocun kişige qьz көzьn vaqьrajta qaradь
da, көzьnen җaşьn mөltyldөtүp, aqьrьn ojana:

— Oova, taqsьr — dedi. Aзыraaq uncuqraj
qaldь da daqь qoşumcaladь:

— Kee bir ubaqtarda җumuştan voşoojon-
don soң eger maqьa qoşojunum ruqsat qьlsa,
ojnojmun. Biroq menin ojuncuqtarьm az.
Ponina menen Zelma maqьa quurcaqtarьn
ojnotturuşrajt. Mende volso kicinekej ojana
qalajdan җasalojan qьлььm var — dedi.

Alar qьştaqqa җetip, nan satuucu dykөn-
dөn өtүp ketişti. Kozeta volso qoşojun aja-

льньн нан сата кел дегенин тақыр унутур
қојојон волуцу.

— Мьна, виз ујгө келип қалојан турвај-
вьзвь, — деди қыз.

— Қақындаојан волсоқ емне волмоқсу еле?

— Еми сақань маоја вериңиз.

— Емне усун?

— Емне усун десеңиз, егер сиздин көтө-
тур вагојаньңыздь Tenardie вайвие көрур
қојсо, ал meni urat.

Сосун киши сақань қызоја верди. Bir mi-
nuta өткөндөн кижин алар трактирдин ешигине
келип қалысты.

Kozeta ојунсуқтар дыкөнунун тerezesinde
туројан соң қуурсақты сьдај albастан даојь
bir çolu қарадь. Andan кижин ал ешикти тықыл-
dattь. Ешик асылдь. Ешиктин восојосунда
қолундаојь қагыојь менен Tenardie вайвие
көрунды.

— А, сен белең, салвар! Сен көрке
çyрдун!

— Вайвие — деди Kozeta, — мьнави мьг-
za биздикине қonomun dejt.

Ошол замат эле қоқојун ајалдын çyзундө
кылымсырөген бир қуваньс рајда volo қалдь.

— Kiriңiz, — деди ал.

Сосун adam ујгө kirip, tekeenin ystynө
tyjyncөгун, тајаојьн қојду да, stolојо келип
oturdu.

Kozeta волсо stol алдындаојь өзунун
orduna отуруп алдь да, вайрақты тоқуј ва-
tadь. Сосун киши Kozetadan көзун ајьрвај
tigilip қарар турду. Қыз қурқуу çана ағық
волуцу. Аньн çащь сегиздерге çақып эле,
виоқ бетине қараојанда altь çастан çоојору
dej туројан емес. Аньн қолу сууқтан қалтырап
турат, ағық буту сьојас ващмаојьнан қыр-
қызьл волур сьојьр турду. Тытылојан сарань-
ньн çьртьојьнан көгөргөн eti көрунур турду.

Bir kezde қоқојун ајал:

— Ој, васа нан қана? — деп сьңьгьр
çиверди.

Kozeta stoldun алдынан сьојьр keldi.

— Вайвие, нан satuucu дыкөн çавьқ
eken.

— Ешигин қаојуу керек эле.

— Qaqtım, vajvice, maşa asraj qojdu.

— Aqca qajda?

Kozeta qolun cöntөгynө saldı: cöntөгyndө aqca çoq bulucu.

— Sen aqcañь çоçотqonsun! — dep qоçоjun ajal qıjоғrđь da, meştin çаnьndaоғь mьqta ilinip turoğan qameсььñ aldı.

Kozeta meştin burcuna tьоғıldı, avdan sьоғььр varь, tigi ajaldan çаşьnmaçьь boldu.

— Keciriniz, vajvice — dedi cocun adam, — bul qьzđьñ cöntөгynөн azьr ele bir perse tyşьp ketkenin men көгьp qaldьm.

Al kişi bir deme izdegen volup, çerge eñkeјip qaldı.

— Balkim uşul volso kerek? — dedi da al, çьjьrma su monetti çerden alьp Tenardiege sundu.

— Qоçоjun ajal qaarlanьр — ikinci mьndaj iş volbosun! — dedi.

Kozeta qajtadan stoldun aldьna bekindi: qьzđьñ bul çаşьnoğan çerin Tenardie „iјin“ dep atacu.

Dal uşul ubaqta eşik acьla tyştı. Komnataoğa Ponina menen Zelma kirip keliştı. Bular şattuu, taza, semiz denderi soo çaqşь-naqaj eki qьz ele.

Alar ottun çаnьna kelip oturuştı. Qьzdar özylөry menen quurcaqtarьñ ala keliştı da, көңьldyy volup oјnop oturuştı. Kozeta kezek-kezek qolundaоғь toqur oturoğan vajraoғьñ toqtoto qojup, bulardьñ oјununa çalt-çalt qarap qojot. Qьzdardьñ quurcaоғь eski çana tьtьloğan ele, viroq alar Kozetaoğa qadirese suluu көrynөt. Antkeni anьñ ömyryndө ec qacan „сьньоғь quurcaоғь voloğun emes“.

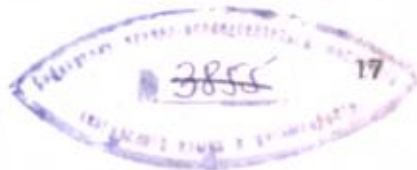
Bir kezde Kozetanьñ qьzdardьь qarap oturoğanьñ qоçоjun ajalь vajqap qaldı.

— Sen uşundaj qььр işteјsinьvi! — dep al qьjьrđь. — Men azьr seni qamçь menen iştetemin!

Cocun kişi ordunan turvaj turup ajaloğa qaradь da:

— Vajvice — dedi al, — anьñ oјnooğununa da mymkyndyk veriñiz.

Ajal acıulanьр:

БРАСКОТ...
АКТОР...

— Bul qız iştəgə tijiş. Aşa men beker tamaq vere alvajmın, — dep odoşoj çor verdi.

— Bul emne qılat?

— Eger sizdin bilginiz kelse, al menin qızdarğa vajraq soşot.

Cocun kişi Kozetanın suuqtan kəgərgən butun qaradı da:

— Bul eki vajraqt, al qacan bytət? — dep sözün ulantt.

— Bul çalqooşo bu çumuş ye, tørt künge çetet.

— Bytkəndən kijin, bul eki vajraqtın vaas, qanca turat?

— Bolvodu degende otuz su volot.

— Siz an, maşa satpajsızvı? Men sizge eki ese qımbat tölöjün.

Bul aŋemelerdi uşur oturup, ajaldın eri sözgə aralaşqı keldi.

— Albette, taqsır, eger siz qaalasañız, sizge bir vajraqtın vaasın beş frangkege cejin tēmēndētēvız, — dedi al: — viz ec qacan ec nerseni qonoşuvızdan ajavajvız.

— Men bul vajraqtı satıp alam,— dedi cocum kişi.

Uşunu ajttı da cöntögynөн ақсаып суу-
rup алып, stoldun ыстынө таştadı.

Andan kijin al Kozetağa qarap:

— Sen soçup çatqan vajraqtı men satıp
aldım, qız, sen azыр оjnoj аласың— dedi.

Ajaldып еri ақсап алып, cöntögynөн салды.

Kozeta qысылып demin icine aldı da,
qajrattanлып:

— Taqsыр, men сып ele оjnoj аламынбы?—
деп suradı.

— Оjnoj бер!— деп ажал асуулаплып çоор
berdi.

— Braqmat ajtamын sizge, taqsыр,— de-
di Kozeta.

Uşul sözdөр volup çatqan uçurda Ponina
menen Zelma çañ оjun başтасты. Alar
мысықты qarmap алысты, quurcaқты çerge
таштасты да qыздың uluusu Ponina al мысықты
bөлөj başтады. Al, мысықты qызып çana көк
cypyrөкке orodu da siңdisine qarap мындаj
dedi:

— Bul quurcaq murunqudan qызыqьraaq.
Bul qымыldaj da alat, bul мыjavlaj da alat,
bul сылуу da eken. Kel, uşunu menen оjnoj-
vuz. Bul menin kicinekej qызым volot. Men
enesi volom. Men senikine qonoqqo kelem.
Sen munu qarajсың. Andan kijin sen munun
murutun көрөсың da, таң qalасың. Anan
sen qulaqь менен qujruçun көрөсың da
andan veter таң qalасың. Artынан maçja
qarajсың da: „Тово оoj“— dejsiң. Men vol-
som saçja qarajмын da „Оова taqsыр, bul
menin uşundaj kicinekej qызым. Azыр kici-
nekej qызdardып vaарь uşundaj“ dejmin.

Poninanып sözyn Zelma quvanлып uçur
turdu. Kozeta işin сыjыстырды, biroq өзynүн
ele ordunda oturat.

Al, өзynүн çапындаqь jaşcikten qandaj-
дыр bir eski cypyrөк çana kicinekej оjana
qalaj qылысты aldı. Al, апы алdejledi da,
aqьрып оjana ыrdap berdi.

Kozeta qoqusunan ele оjnoçjonun toqtotur
qojdu. Al, өзynөн bir qanca qadam ыraaq-
тыqta, taqtajda çatqan, qoçojununun qызdarь-

нын қиурақына көзу тышур қалды. Козета қылысць тағтады да, ақығын оғана көзунун қығы менен уйдун ісін қарай бағтады. Үй ееси ажал, ери менен сүйлөсүр ақса санар отурат эле. Ронина менен Zelma тьсыр менен ойнашур қатысты. Келген қоноқтор тамақ шер, вино ісир қана ырдар қатысты. Буоға (Козета-оға) ес ким көңул вөлгөн қоқ. Бір дақь минутань векер қиверууге волвойт эле.

Козета стoldun алдынан сьқты да еки қаоғын қараньр, ань ес ким қарабаоғандь-оғына көзу қетир, ақығын қөрмөлөр вағыр қиурақты алды. Бір минутадан кийин ал қайрадан стoldun алдына кирди да, қыжылда-вастан, қиурақты қарықтан қалқалар отуруп алды. Сосун кишіден вақса аоға ес ким да қараоған қоқ. Бироқ, қиурақты векитиууге Козета қансалық аракет қыlsa да қиурақтын бир вуту тьсқа соројур сьоғыр, аоға оттун қарыоғы тийр туроғандьоғын ал вайқавай қалды.

— Муну қарась, Ронина, — деди Zelma.

Қыздар, өзүлөгунун қиурақын Козетанын қолунан көрысты. Алар: Козета виздин

quurcaşybъzdy qantip vatъnъr aldъ dep taŋ qalyştъ.

Ponina turdu da aqъryn şjana enesinin aldъna keldi.

— Ene, — dedi da, sœmœjy menen Kozetaŋ kœrsœtyr, — qaracъ! — dedi. Kozeta ee perseni kœrgœn da œoq, uqqan da œoq. Al ojnop oturat.

Ajal qajъnъr qaradъ da acuulanъr, qъgыл-daşjan dovuşu menen: Kozeta! — dedi.

Kozeta seldeje tyştъ.

— Kozeta — dep ajal daşъ qajtaladъ.

Kozeta aqъryn şjana quurcaqtъ murunqu orduna qojdu. Andan kijin, kœzyn quurcaqtan ajъbastan qarap turup virqurap ыjar œiberdi.

Cocun adam œjde turdu.

— Emne volup ketti? — dep, al suradъ.

— Emne volup œatqanъn siz kœrvœj turaşъzъbъ? — dedi da qoœojun ajal, Kozetaŋnъn vitunun œanъnda œatqan quurcaqtъ sœmœjy menen kœrsœtyr, — bul oŋvoœur, menin valdarъmdъn quurcaşъn aloşъbъ kelet, — dedi.

— Aşja, quurcaq ojnooşo volvoşvu? — dedi cocun adam.

— Al, œzynyn buloşane, œuœuştuu œaman qolu menen quurcaqtъ qarmaşjan! — dedi.

Tenardie — eŋ œaman qolu menen qarmaşjan, — dep daşъ qajtalap ajttъ.

Bul sœzdy uqqandan kijin Kozeta andan veter qatuu œrkœlœp ыladъ.

— ыnuŋdy vasasъnъbъ œe œoqru? — dep ajal qъjqъrdъ.

Cocun kişi eşikke œaqъndap varъr, eşikti actъ da kœcœgœ œœşъr ketti.

Al eşikke œœşъr keteri menen ele ajal Kozetaŋnъn qatuu tepti. Kozeta qatuu œъnъrdъ.

Cocun kişi vat ele qajra kirip keldi. Al qoluna, eŋ ele uqmuştuu, qъştactъn vardъq valdarъn taŋ qalarъnъq qubandъra turoşan quurcaqtъ qarmaj kirdi.

Al, anъ kelip Kozetaŋnъn aldъna qojdu.

— Munu saşja alъr keldim, — dedi.

Kozeta œjde qaradъ da, qoluna quurcaq qarmap, kişinin qandaj volup œanъna kelgenin kœrdy. Al, anъn „munu saşja alъr keldim“

degenin da uqtu. Oşondon kijin Kozeta aq-
rındar dıvaloşa çaqındar vardı da eñ cetki
vırcqa varıp tıoıylıp, çaşılıp qaldı. Al azır
ıjlaşan da, varoşan da çoq, dem ala alvaj
tıroşan sıjaqtuu keroındı.

— Qana, Kozeta, — ajal erkeletip çat-
qansıp, — emne ıyın sen quırcaşılıp
alvajıl? — dedi.

Kozeta, özınıp varıp tıoıyloşan çerinen
sıqqıls keldi.

Al, ıqmıştuu quırcaqtı qandajdır qorq-
qonıp qaradı. Anın veti ıyt çaş menen
cııloşan, bıroq keroınen quıvanşandıqtın
velgisi keroınıp turdı. Al ajaloşa keldi da
çaltanıp aqırın oşana:

— Mını maşa alıuşa mımkını, vaj-
vıce? — dep şıvıradı.

— Albette, bul quırcaq seniki, anı saşa
mınavı mırza sıjlıqqa verıp turat — dep
ajal çoıp verdi.

Kozeta, cıcın kışige qarap — mırza, bul
„ajal“ sın ele menikivi? — dedi.

Cıcın kışinin keroı molyldıp çaşqa tolup

tıroşan ele. Bul Kozetaşa varın ıjkedi da,
„ajaldın“ qolun anın kıcinekeı qoluna qar-
mattı.

Kozeta — men ıuşa Katerina dep at qo-
jom, — dedi.

— Taqır, mını men stoldun ıstıno
qoıoıunı? — dep suradı.

— Albette qoıuşa volot balam, — dep
Tenardie çoıp verdi.

Kozeta Katerinanı stoldun ıstıno qoııp,
andan kijin özy anın mandajına olturdu da,
ıncıqpastan oşana quırcaqtı qarap turdı.

Cıcın kışi — oınoı ver, Kozeta, — dedi.

Kozeta — men oınoı çatamın — dep çoıp
verdi.

Ajal özınıp qızdarın çatıuşa çenetmek-
ce völdü da, andan kijin Kozetanı da çatır-
ıuu ıyın çerıyge, ruqsat etıynı cıcın
adamdan suradı.

Anın qamın oıloşon kışice — al ıyın
avdan carcadı, — dep qoşımcaladı Tenardie.

Katerinasın qucaqtıp alıp, Kozeta da
çatıuşa ketti.

Bir qanca saat ötty. Cocun adam daşy ele stoldun çanında oturat.

Aqynda Tenardie anь, al yeun dajardal-
oan völmөгө alьp vardь da özün çaloьz
qaltьrdь. Cocun adam özünyn tajaşy menen
tyjuncөгyn vureqa qojdu da, andan kijin vaş-
maşyn cecip qojur, qoluna cьraç alьp, tьşqa
cьqtь. Al koridordon ötty da şatьoja keldi.
Bul çerden al, valanь dem alojanь sьjaqtuu
bir tabьş uqtu. Muni uqqan soң oşol çaqqa
vastь. Tabьş qandajdyr şatьnь aldьnan cьq-
qansьjt. Al çerde, eski korzinalardьn ara-
sьnda caң vasьp, çөrgөmүş ujalaojan çerde
bir tөşөncy var eken (cьndьoьnda saman
tөşөncy, tьtьlojan odejal). Oşol tөşөncydө
Kozeta qatuu uqtap çatqan eken. Al kijimcen
uqtap çatьrtьr. Çatqanda cьluu bolsun dep,
al qьşqьsьn tьş köjnөгyn cecyucy emes.

Al quurcaqtь bekem qucaqtap çatat,
quurcaqtьn соң çana acьq көzdөry qaraң-
oьda varqьrap turat. Cocun adam көpkө
cejin Kozetanь qarap turdu da, andan kijin
aqьyn ojana özünyn völmөsynө keldi.

Ertesi erten menen, taң ataroja eki saat
qalojanda mьrza Tenardie traktirdin соң
zalьnda, stolunda oturup cocun kişige seјot
tyzyp çattь. Tenardienin mьrza ajalь volso
anьn çanьna turup alьp, erinin emne çaz-
oandьoьn vajqap qarap turdu.

Mьrzanьn esevinin birinci nomerь-
nan:

„Kecki tamaq — ye franka.

Bölmө yeun — on franka.

Çarьq — beş franka.

Çaşylojan ot yeun — төrt franka.

Qьzmat yeun — bir franka.

Vardьoь çьjьrma ye franka“.

— Çьjьrma ye franka! — dep, Tenardie-
nin ajalь taң qaldь.

Tenardie kyldy da, mьndaj dedi:

— Tөleşyn! — dedi.

— Men vygyn Kozetanь yjden quur
cьojarьmdь sen unutqan çoqsuьbu? Men
bul qьzdь çaң quurcaşy menen көrgym
kelbeј turat — dedi.

Tenardie mьrza trupkasьn tartь da:

— Sen мѣна бу сеjottu җаңы кiшige берip җоjорсуң — dedi.

Андан кийин ал комнатадан сѣѣр кетти. Ешик җавылағ менен эле cocун adam kirip keldi.

Munu көрүр Tenardie мѣрза җаjғылды да, ажал Tenardie көргөндөj болуп оjana ешик-тин далдаасына тура қалды.

Cocун adamдын қолунда тyjyncөгy җана тajaғь бар эле.

— Ушунca erte турдуңбу? — деп ажал surady, — ушунтип эле siz emi бизди таштаp кетесизби, мѣрза? — dedi.

— Ooba, мен ketemin.

— Sizdin бул җерде җумушунуз җоқпу?

— Ғоқ, бул җерде мен sizderge җол воjунан кезигip қалдым. Sizderge мен қан-са төлөсүм керек?

Tenardie буоја җоор беруунун orduna, җазылаған бир варақ җағазды sundu. Ал ань җазды да қараp қалды, бироқ ань оju эмне-гөdir бөлөк нерсеge кеткендеj сьjaqtандь.

— Iшiңizder җақсьбы? — деп ал surady.

— Oo, мѣрза, азыр авал қыjн. Ғақсь

төлөp тура туроған тартиптуу мѣрзалар биздин җерде аз, аньн устынө бул қыз да бар.

— Qандаj қыз?

— Siz көрдуңуз оjo, җанақь кicинекеj қызды. Bizdin қыштақта муну Kozetань Тор-оjoj деп аташат. Бул қошомат ақылсыздық: қыз җароғанатқа эле оқсоғ. Көрдүңузбу мѣрза, биз қудайь surавайбыз, җана ec kимге қудайь бервейбиз. Бөлөк бүрөөнүн баласын ваоjuуоја ec нерсебиз да җоқ.

— Eger sizderdi бул қыздан қутқарсақ қандаj болор эле? — деп cocун adam surady. Mунu айтқанда ал ecteme сезбеген кiшедеj болоjun деп тьғьсса да, сьjлөp җатқанда қалтыраоғань сезилip турду.

Qызы җыздуу трактирci ажалдын тьсу қубан-ојандан (қалтыраоғаньнан) қызарьп кетти җана аньн сөзүн җақтырбай турду.

— Oo, мѣрза! Ань альһыз, альр кетiңiz да эмне қылаңыз ошону қыһыз. Ань siz сьндар эле аласьзбы? — dedi.

— Ooba, альр ketem.

— Азыр eleби?

вагър туруну қаалар елем. Мен Сиздин атыңызды да билејмин — деди.

Сосун адам анын көзүнө тигиле қарар турар, қатун қана секиндиу тырде мындайға қоор қайтарды:

— Менін атымды да, қай қерде тұрағымды да, Козетанын қай қерде болорун да сиз биле албайсыз. Мен аны алар кетемін қана мындан ағы, ал өмуғунде сиздерди көрбөстыгун мен қақы көрөмын. Буға сиз маақул болосуби? Маақулби, қоору? — деди.

Сосун адамдын секиндиу қана секинкуу қоовун иққандан кийин Тенардие қыялын өзгөрте тысты.

— Мырза, — деди ал, — маға бир қарым миң эле франка керек.

Сосун адам сөтөгүнөн қара билғаары қарсығын сууруп алды да андан ақса алар, стoldun ыстыне тағтады. Андан кийин аны өзунун сөмеюу менен векем вагър турду да:

— Козетаны алар келиңиз — деди.

Бир минутадан кийин Козета да келди. Сосун адам өзунун тыжнөгун септи. Анын

іеінде сундөн қасалған баланын көйнөгу, ал қарқысы коғтасы, сундөн тоқилоған вајрақ, вағмақ болар — ајтор септи қасар қызоға керек-туылөрдун ваары ваг эле.

Сосун адам — Козета, мунун вардығын ал да, тез кийин — деди.

* *
*

Таң атты, кундыз болду, ерtesi ујқудан қапы тұрушқан ел, қаман оғана кийинген бир еал кичинекеј қызды қолунан септелеп алар, көсөдөн өтүр варатқанын көрусты. Қыз, қолуна қызоғылым көйнөктуу қиурақты көтерүр варатат. Булар, сосун адам менен Козета болуу. Бул кішени ес ким да билген қоқ, көрөулығы Козетаны да таанышқан қоқ. Козета ким менен кетип варатқанын ал билген қоқ. Қайсы қаққа варатқанында дағы билген қоқ. Бироқ ал қалығыз — оғана Тенардиенин трактirin тывөлыккө тағтар кетип варатқанын тышынды.

Ваасы 70 т.

ПРОЗЕРЕНО

В. ГЮГО
КОЗЕТА

На киргизском языке
КИРГИЗСКОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
ФРУНЗЕ 1939 КАЗАНЬ